

Marcin Dziwisz

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Nazwy realiów w przekładzie literatury fantasy – analiza wybranych utworów Andrzeja Sapkowskiego i ich tłumaczeń na język rosyjski

W 1954 roku J.R.R. Tolkien wydał swoje największe dzieło – trylogię *Władca Pierścieni* (ang. *Lord of the Rings*). Od tego momentu rozpoczął się trwający do dzisiaj rozkwit literatury *fantasy*. Dynamikę rozwoju omawianego gatunku podkreślają słowa Jeleny Kowtun, która zauważa, że:

Фантастика (...) представляет собой чрезвычайно активно развивающуюся область литературы. (...) Данная область характеризуется относительно быстрой эволюцией – содержательной и художественной изменчивостью [Ковтун 2012, 15].

Jedną z charakterystycznych cech gatunku jest obecność w wykreowanym przez autora uniwersum fantastycznych realiów, za pomocą których tworzy on niepowtarzalny, nasycony magią świat przedstawiony. Z takimi elementami irrealnej rzeczywistości mamy do czynienia również w tekstach będących przedmiotem niniejszego opisu. Co więcej, jednym z wyznaczników twórczości Andrzeja Sapkowskiego jest swoiste łączenie realiów fikcyjnych z tymi, jakie odnieść można do konkretnych, realnie istniejących kręgów kulturowych. To właśnie na sposobach oddania w tekście przekładu tych ostatnich skupi się nasza uwaga.

Zgromadzony materiał został zaczerpnięty z dwóch cykli opowiadań pt. *Ostatnie życzenie* i *Miecz przeznaczenia* oraz (już w nieco mniejszym stopniu) z pięciu powieści, składających się na tzw. cykl wiedźmiński, czyli: *Chrzest ognia*, *Czas pogardy*, *Krew elfów*, *Wieża Jaskółki* oraz *Pani Jeziora*. Teksty wszystkich przytoczonych utworów zostały przetłumaczone przez wybitnego (niestety już nieżyjącego) znawcę sztuki przekładu Jewgienija Wajsbroda, który przełożył na język Aleksandra Puszkina m.in. utwory Stanisława Lema, Krzysztofa Borunia, Stanisława Zajdla, a więc czołowych przedstawicieli polskiej literatury *science-fiction*.

Na potrzeby niniejszego artykułu badana leksyka została podzielona na kilka grup. Są to: określenia miar odległości, wagi, wzrostu, powierzchni, szeroko rozumianych środków płatniczych, świat, miar czasu oraz godności i sprawowanych urzędów, które można spotkać w badanych tekstach.

Nazwy realiów, obecne niemalże w każdej sferze ludzkiej działalności, stanowią również integralny element tekstów literackich powstałych w określonej kulturze. Szczególnie interesujące wydaje się przeniesienie prezentowanych rozważań na grunt literatury *fantasy*, w której możliwość kreacji i wykorzystania realiów już istniejących jest w zasadzie nieograniczona.

Sam termin realia obejmuje „wszystkie wytwory ludzkiej działalności, charakterystyczne dla historii, kultury, bytu danego narodu, a niespotykane u innych narodów” [Влахов, Флорин 1986, 53]. Uzupełnienie przytoczonej charakterystyki odnaleźć można m.in. w pracach Romana Lewickiego, który określa nazwy realiów jako „oznaczenie nazw obiektów nie występujących w języku przekładu, tj. specyficznych dla języka oryginału” [Lewicki 2000, 48].

W podobnym tonie wypowiada się Krzysztof Hejwowski, pisząc o:

(...) elementach tekstu, które w sposób szczególny łączą się z kulturą danego kraju
 (...) Tak rozumiane elementy kultury obejmują większość imion własnych, nazwy i zwroty związane z organizacją życia w kraju kultury wyjściowej, obyczajami i przyzwyczajeniami, cytaty i aluzje mające ścisły związek z literaturą danego kraju, aluzje do historii kraju i do innych sfer kultury, takich jak muzyka, film, malarstwo [Hejwowski 2004, 72].

Interesującą próbę zdefiniowania nazw realiów podejmuje Maria Krysztofiak, która określa je mianem klasycznych symboli kultury, pisząc, że: „Elementem odniesienia słów są empirycznie sprawdzane realia. Cechą tych ostatnich jest właściwa wszelkim kulturom dynamika zmian, prowadząca do rozwoju, stabilizacji lub zaniku niektórych fragmentów rzeczywistości” [Krysztofiak 2011, 53].

Jako pierwsze omówione zostaną wybrane przykłady realiów związane z szeroko rozumianymi miarami. Wybrane przykłady ich zastosowania zostały przedstawione w zestawieniu 1.

Zestawienie 1

nazwa oryginalna	ekwiwalent	nazwa użyta w tekście oryginalnym	sposób oddania w tekście przekładu
<i>sążeń</i>	<i>сажень</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>łokieć</i>	<i>локоть</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>galon</i>	<i>галлон</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>lan</i>	<i>лан</i>	nazwa autentyczna	transkrypcja
<i>włoka</i>	<i>влука</i>	nazwa autentyczna	transkrypcja

Większość prezentowanych translandów została oddana w tekście wtórnym za pomocą istniejącego już w języku docelowym ekwiwalentu, co nie sprawiło

tłumaczowi zbytnich trudności. Nieco bliżej przyjrzymy się dwóm przypadkom, które wymagały zastosowania dodatkowych objaśnień. Oto pierwszy z nich:

*Mierzył blisko siedem **stóp**, a ważył blisko dwa **cetnary**.*

*В нем было почти семь **фумов** росту и немного меньше тринадцати **пудов**.*

W prezentowanym fragmencie odnaleźć można z dwie nazwy bezpośrednio odnoszące się do różnych systemów miar. Pierwsza z nich, *stopa*, jest dawną jednostką długości równą 0,28 m. W przekładzie dany leksem został oddany za pomocą słowa *фум* będącego zapożyczeniem z języka angielskiego, które uznać można za uznany ekwiwalent, w pełni oddający znaczenie nazwy oryginalnej. Warto zauważyć, że leksem wyjściowy, mający zdecydowanie polski odcień (por. *stopa staropolska*, *stopa krakowska*), został oddany poprzez zastosowanie leksemu mającego źródła w kulturze trzeciej. Drugą użytą przez autora jednostką jest *cetnar* – jednostka równa 100 kg [Uniwersalny słownik języka polskiego 2008, 391]. W przekładzie tłumacz zdecydował się na zastosowanie ekwiwalentu mającego typowo rosyjski charakter, bowiem *пуд* jest to: „русская мера веса равная 16,58 килограмма” [Большой толковый словарь 2004, 1044]. Warto zaznaczyć, że tłumaczowi udało się zachować obraz opisywanej sytuacji, gdyż w oryginale postać, o której mowa, waży 200 kg, zaś w przekładzie jego waga to około 214 kg.

W kolejnym przykładzie tłumacz zdecydował się na zamieszczenie dodatkowej informacji, wyjaśniającej sens oryginalnej wypowiedzi:

*To sześćset trzydzieści **włók**. Czyli osiemnaście tysięcy dziewięćset **mórg**.*

*Это шестьсот тридцать **влок**, или восемнадцать тысяч девятьсот **морг**.*

Uniwersalny słownik języka polskiego definiuje *włókę* jako dawną jednostkę powierzchni gruntu ornego równą 30 morgom [Uniwersalny słownik języka polskiego 2008, 473]. Widać zatem zależność zachodzącą pomiędzy znaczeniami omawianych leksemów. Jeśli chodzi o przekład wyrażenia *osiemnaście tysięcy dziewięćset mórg*, to zostało ono opatrzone dodatkowym przypisem o treści: *Приблизительно десять с половиной тысяч гектаров*. Jest to działanie słuszne, gdyż w jakimś stopniu przybliży odbiorcy rosyjskiemu zrozumienie staropolskiego systemu miar. Można jednakowoż założyć, że odbiorca polski również miałby kłopoty z zamianą *włók* na *morgi* bez sięgnięcia do odpowiedniej literatury specjalistycznej.

Pieniądze, środki płatnicze. Kolejną z grup nazw realiów, której przekład zdecydowaliśmy się zaprezentować, są pieniądze oraz szeroko rozumiane środki płatnicze. W zdecydowanej większości będą to nazwy autentyczne, zaczerpnięte z różnych języków oraz systemów walutowych. Istotną informacją dla tłumacza

będzie w tym przypadku wskazanie, z jakiej kultury wywodzi się dana nazwa. Przykłady wykorzystywanych w świecie wiedźmina środków płatniczych oraz ich ekwiwalenty prezentuje zestawienie 2.

Zestawienie 2

nazwa oryginalna	ekwiwalent	nazwa użyta w tekście oryginalnym	sposób oddania w tekście przekładu
<i>oren</i>	<i>орен</i>	autorski neologizm	transkrypcja
<i>szeląg</i>	<i>шелонг</i>	nazwa autentyczna	transkrypcja
<i>grosz</i>	<i>грош</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>korona</i>	<i>корона</i>	nazwa autentyczna	transkrypcja
<i>lintar</i>	<i>линтар</i>	autorski neologizm	transkrypcja
<i>dukat</i>	<i>дукат</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>marka</i>	<i>марка</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>halerz</i>	<i>галлер</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>miedziak</i>	<i>медяк</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>grzywna</i>	<i>гривна</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>floren</i>	<i>флорен</i>	nazwa autentyczna	transkrypcja
<i>nobel</i>	<i>нобель</i>	autorski neologizm	transkrypcja
<i>drahma</i>	<i>драхма</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>tynf</i>	<i>тынф</i>	nazwa autentyczna	uznany ekwiwalent
<i>kopper</i>	<i>коппер</i>	autorski neologizm	transkrypcja

Analiza dwutekstu pokazała, że w przypadku jednostek walutowych niepolskich za podstawę ich przekładu została uznana właśnie nazwa polska, użyta w tekście wyjściowym, a nie nazwa używana w kraju, w którym dany środek płatniczy jest lub był wykorzystywany. Za przykład posłużyć może leksem *korona* odnoszący się do jednostek płatniczych m.in. w Czechach, Danii, Estonii, Szwecji (mówimy o okresie przed wprowadzeniem euro) lub *floren* – moneta bita we Florencji. Warto odnotować, że w niektórych przypadkach tłumacz decyduje się na dodatkowe objaśnienia w przypisach, np. *тынф* – *старинная серебряная монета*.

W zaprezentowanej grupie nazw realiów 66% leksemów oryginalnych zostało oddanych za pomocą uznanych ekwiwalentów, natomiast pozostałe 34% za pomocą transkrypcji, która pozwoliła zachować oryginalny narodowy koloryt danej nazwy. Co ciekawe, zastosowanie uznanych ekwiwalentów dotyczy przede wszystkim jednostek, które jednocześnie dotarły do języka przekładu i oryginału z kultury trzeciej. Wyniki przeprowadzonej analizy świadczą o istnieniu dalekiego echa w kontaktach historycznych (przede wszystkim handlowych) pomiędzy przedstawicielami poszczególnych społeczeństw.

Święta, miary czasu. Kolejną interesującą grupę nazw realiów stanowią święta, jakie obchodzą nie tylko ludzie, lecz także inne rasy zamieszkujące wykreowaną przez A. Sapkowskiego krainę. Analizowane leksemy podzieliśmy na dwie grupy: święta, których nazwy nie zawierają wewnętrznej semantyki, oraz nazwy znaczenie takie posiadające. Co więcej, wśród nazw znaczących odnaleźć można takie, które odnoszą się do świąt realnie istniejących. Jako pierwsze zaprezentujemy nominacje semantycznie puste lub takie, których semantyka nie jest na pierwszy rzut oka dostrzegalna:

*Było to w czasie **Święta Nis**.*

*А дело было во время **Праздника Нис**.*

*Tak jakoś trochę przed **Yule**.*

*Так где-то перед **Йуле**.*

*Yennefer też urodziła się w **Belleteyn**.*

*Йеннифэр тоже родилась в **Бэллетэйн**.*

*Toż dziś wilia **Saovine**.*

*Ноне, ведь, сочевник **Саовины**.*

*Są także na kole zaznaczone **Midaëte** i **Midinvaerne**.*

*Обозначен на том ободке **Мидаэте** и **Мидинваэрне**.*

Przywołane nazwy świąt zostały przekazane w tekście przekładu za pomocą transkrypcji lub transkrypcji z modyfikacją (np. *Saovine* – *Saovina*) i stanowią integralny element językowego obrazu fantastycznego świata. Przytoczone leksemy można traktować jako autorskie okazjonalizmy. Co więcej, są wśród nich zmodyfikowane nazwy świąt realnie obchodzonych w różnych kulturach, np. *Belleteyn* – odzwierciedlenie celtyckiego święta Beltaine, *Saovine* – celtyckie święto Samhain¹. Dla tłumacza istotna staje się jedynie forma zmieniona, autorska. Natomiast po dotarciu do pierwowzoru danej nazwy otrzymujemy autorski okazjonalizm nasycony konkretną mitologiczną oraz kulturową treścią, co wzmacnia odczucie fantastyczności zarówno w oryginale, jak i w przekładzie. Należałoby zatem stwierdzić, że formalne modyfikowanie realnie istniejących nazw świąt można uważać za jedną z charakterystycznych cech twórczości A. Sapkowskiego, a samo zjawisko za interesujący obiekt badawczy na gruncie innych tekstów z kręgu literatury *fantasy*.

Kolejną grupę leksemów związanych ze świętami stanowią nazwy znaczące oraz nazwy autentyczne, a włączone do struktury tekstu oryginalnego w formie niezmodyfikowanej. Prześledźmy zatem poniższe fragmenty:

¹ Informacja za Szelewski [2003].

*Spotkali się wszyscy na obchodach Święta Żniw.
Все они встретились на Празднике Жатвы.*

*Ujrzeć ją można – zaczął letnim czasem, od Dni Maju i Czerwia aż po dni Paźdierzca,
ale najczęściej zdarza się to w Święto Sierpi.*

*Узреть ее можно, – начал он, – летней порой, с дней мая и древоточца по дни
костров, но чаще всего это случается в Праздник Серпа.*

Obydwie nominacje związane są z cyklem prac rocznych i odnoszą się do okresu zbiorów, a konkretnie żniw. Również obydwie zostały oddane w tekście przekładu za pomocą kalki. Zatrzymajmy się nieco dłużej na drugim z przytoczonych fragmentów. Osoba wypowiadająca te słowa podaje tu bowiem kolejny przykład realiów, a mianowicie miary czasu. Tłumacz oddaje powyższą miarę czasu w niezwykle interesujący sposób. Pierwsze z wyrażzeń, *Dni Maju*, zostaje pozbawione w przekładzie odcienia archaiczności oraz formalnego wyraziciela nazwy własnej – zapisu wielką literą. Jeśli chodzi o wyrażenie *Dni Czerwia* tłumacz oparł się tu na nazwie owada – trociniarki czerwicy, używając w tekście przekładu jej rosyjskiej nazwy *древоточец*. W tym przypadku zostaje zupełnie zatarte odniesienie do nazwy miesiąca, jednakże zachowany, a nawet wzmocniony, odcień fantastyczności. Jeśli chodzi o trzeci z miesięcy – *Paźdierz* – sytuacja komplikuje się jeszcze bardziej, bowiem tłumacz oddaje go za pomocą związku wyrazowego *дни костров*. Być może tłumacz oparł się na nazwie *костра* oznaczającej zdrewniałe części łodyg roślin włóknistych (pol. *paździerz*) lub *костер* – *ognisko*, co mogłoby sugerować, że chodzi o czas palenia np. jesiennych liści lub też mamy tu do czynienia z motywacją opartą na elemencie kultury trzeciej, białoruskiej (*паўдзiernik* – biał. *кастрычнік*).

Inną grupę nominacji stanowią nazwy świąt realnie istniejących. W badanych tekstach zanotowaliśmy następujące przykłady:

*Na Wypalankach to było, w czerwcu, w niedzielę przed Sobótką.
На Выжугах это было, в июне, с неделю до Соботки.*

W tradycji ludowej *sobótka* to przedchrześcijańskie obrzędy, zachowane jeszcze do niedawna na ziemiach polskich i na Rusi w postaci święta obchodzonego w noc letniego przesilenia [Bartmiński 1996, 286–287]. W tradycji ruskiej dane święto nosi nazwę *Ночь Ивана Купала* lub *Купальская ночь*. W przekładzie tłumacz zdecydował się jednak na przekazanie nazwy oryginalnej za pomocą transkrypcji, wprowadzając do tekstu przekładu element egzotyzyacji. W tym przypadku znacznie lepszym rozwiązaniem byłoby zastosowanie uznanego ekwiwalentu, gdyż

zamierzeniem A. Sapkowskiego było użycie leksemu wywołującego określone ludowe czy też pogańskie konotacje.

Kolejnym świętem, którego przekład przeanalizujemy, są *Zielone Świątki*.

Listy (...) musiały dotrzeć nie później niż w dniu Zielonych Świątek.

Письма (...) должны были дойти не позже, чем в Троицын день.

W tym przypadku tłumacz zastosował odwrotną strategię, a mianowicie zdecydował się na wykorzystanie uznanego ekwiwalentu. To dobre rozwiązanie, gdyż wachlarz konotacji, związany z wyrażeniem polskim i rosyjskim jest podobny. Zachowane zostają również widoczne skojarzenia ze sferą religijną. Mamy tu zatem wyraźny przykład adaptacji.

Godności, sprawowane urzędy. Kolejną z grup nazw realiów w badanych tekstach stanowią leksemy odnoszące się do piastowanych przez bohaterów urzędów. Analiza przekładu danych jednostek jest niezwykle ciekawa, gdyż autor odwołuje się przede wszystkim do realiów typowo polskich, a więc niezbyt rozpowszechnionych w kulturze rosyjskiej. Jako pierwszemu przyjrzymy się słowu *grododzierzca*.

Co za czasy – westchnął grododzierzca.

Ну, времена, – вздохнул градоправитель.

Na gruncie języka polskiego słowo *grododzierzca* zostało utworzone przez autora z połączenia dwóch komponentów: rzeczownika *gród* oraz czasownika *dzierżyć*, za pomocą interfiksów *-o-*. Rosyjski ekwiwalent został oddany przez tłumacza za pomocą kalki. Podobnie jak słowo polskie zbudowany jest on z dwóch członów, a mianowicie z rzeczownika *град* oraz czasownika *править*, połączonych interfiksem *-o-*. Użycie przez tłumacza odpowiednika *градоправитель* dobrze oddaje znaczenie polskiego oryginału. Nie powoduje ono zmian w językowym obrazie rzeczywistości w przekładzie w stosunku do tekstu wyjściowego. Kolejnym zastosowanym przez tłumacza ekwiwalentem jest słowo *unam*. Można je odnaleźć w następującym kontekście:

Velerad, grododzierzca Wyzimy, podrapał się w podbródek, zastanowił się.

Велерад, unam Вызимы, почесал подбородок и задумался.

Wyraz *unam* pochodzi z języka greckiego i odsyła do godności, takich jak *konsul*, *namiestnik* (ros. консул, наместник) [Полный церковно-славянский словарь 1993, 224]. Zastosowany w tym przypadku ekwiwalent można traktować jako archaizm, nie do końca zrozumiały dla odbiorcy przekładu, dobrze natomiast

oddający charakter polskiego oryginału. Warto jednak podkreślić, że zastosowane rozwiązanie powoduje zatarcie śladu autorskiego idiotlektu, doskonale widocznego w tekście wyjściowym.

Analizę przekładu jednostek związanych ze szczeblami samorządu terytorialnego rozpoczniemy od leksemu *sołtys*.

*Tamtejszy sołtys, nie zapomnieliście chyba o tym, wydał Kayleigha.
Надеюсь, вы еще не забыли, что тамошний солтыс выдал Кайлея.*

Rzeczownik *sołtys* pozostaje w bardzo ścisłym związku z formą funkcjonowania polskiego samorządu terytorialnego – jest jego pierwszym, najniższym szczeblem. „Drabina” systemu sprawowania władzy samorządowej została oparta na realiach polskich, co stanowi wyzwanie dla tłumacza, który stoi przed zadaniem oddania nie tylko oryginalnego leksemu, lecz także polskiego kolorytu związanego z każdą z analizowanych nazw. W tym przypadku tłumacz zdecydował się zapożyczyć leksem oryginalny. W wyniku takiego działania zachowany został polski charakter omawianej jednostki oraz związane z nim ślady obcości. Pod znakiem zapytania stoi kwestia prawidłowego zrozumienia znaczenia danego leksemu, gdyż rosyjski odbiorca ma prawo nie znać w dostatecznym stopniu polskich realiów administracyjnych.

Teraz przyjrzymy się przekładowi słowa *wójt*.

*Przed domem wójta pełno było wozów.
Перед домом војта было много телег.*

Leksem *wójt* stanowi niewątpliwy problem translatorski. W tym przypadku tłumacz zdecydował się na użycie w przekładzie ekwiwalentu *воѳт*. Mamy więc tu do czynienia z zapożyczeniem leksemu oryginalnego (z niewielką modyfikacją), który może nie zostać zrozumiany przez odbiorcę rosyjskiego. Należy jednak zaznaczyć, że owo zapożyczenie przekazuje czytelnikowi rosyjskiemu wyraźny sygnał obcości, wskazujący na krąg kulturowy, z którego wywodzi się leksem wyjściowy. Warto zauważyć, że ekwiwalent *воѳт* został zastosowany również w celu oddania znaczenia wyrazu *kmieć*.

*Diabeł – powtórzył z naciskiem kmieć.
Диавол, – с нажимом повторил воѳт.*

W trzecim z analizowanych przypadków tłumacz zdecydował się na przekazanie oryginalnej nazwy za pomocą ekwiwalentu *солтыс*, co potwierdzają poniższe fragmenty:

*Tam w lochach siedzi bazyliszek, zapomnieliście **wójcie**?*

*Там в подвалах сидит василиск, аль забыли **солтыс**?*

Takie rozwiązanie powoduje pewne zafalszowanie rzeczywistości w przekładzie w porównaniu z tą, jaką widzimy w oryginale. Nastąpiło tu bowiem swego rodzaju zmieszanie polskich realiów, nierozróżnienie obydwu funkcji administracyjnych – *wójta* oraz *sołtysa*, które jest doskonale dostrzegalne dla odbiorcy oryginału. Owo zmieszanie będzie jeszcze narastać, co pokaże analiza przekładu leksemu *starosta*.

*Aaaa – **starosta** znowu zaczął myśleć.*

*А-а-а, – **солтыс** снова принялся мыслить.*

W tym miejscu tłumacz ponownie zdecydował się na użycie ekwiwalentu *солтыс*, jednak teraz oddalenie na płaszczyźnie prerogatyw oraz „ważności” sprawowanej funkcji staje się znacznie bardziej widoczne niż na linii *wójt – солтыс*.

Trzeci przykład oddania polskiego oryginału przedstawia się następująco:

*Nie kpij – warknął **starosta**.*

*Не смейся, – проворчал **войм**.*

Jak widać, *starosta* w przekładzie staje się *wójtem*, co (podobnie jak wyżej) degraduje jego pozycję w drabinie administracyjnej. W czwartym przypadku tłumacz zdecydował się oddać oryginalne słowo za pomocą leksemu *староста*.

*Tak, tak, prawie **starosta** gada.*

*Да, да, **староста** верно глаголет,*

Zaproponowany ekwiwalent jest optymalny, gdyż w pełni oddaje znaczenie polskiego słowa. W kolejnym przykładzie tłumacz ponownie zdecydował się na przypisanie leksemowi oryginalnemu dwóch różnych ekwiwalentów.

*Ale na razie ja tu rozkazuję, bo **wojewoda** daleko.*

*А сейчас тут командую я, потому что **комес** далеко.*

*Przynieśliśmy naszego dowódcę, **wojewodę** Bronibora.*

*Мы принесли нашего командира, **воеводу** Бронибора.*

Pierwszy z zaproponowanych ekwiwalentów odsyła do języka łacińskiego, drugi jest nazwą polską. Zastosowanie takiego rozwiązania (dwa różne ekwiwalenty) być może wiąże się z obawą tłumacza, że odbiorca rosyjski będzie miał problemy z właściwym zrozumieniem oryginalnej polskiej nazwy. Warto zaznaczyć, że zarówno słowo *комес*, jak i *воевода* są w tym przypadku zapożyczeniami.

Zaprezentowana analiza pokazała swego rodzaju niekonsekwencję tłumacza w odniesieniu do przekładu nazw realiów związanych z nazwami sprawowanych urzędów. Jej wynikiem jest zatarcie pewnych elementów w przekładzie w stosunku do oryginału, co ilustruje zestawienie 3.

Zestawienie 3

oryginał	przekład
<i>grododzierzca</i>	<i>градоправитель, unat</i>
<i>sołtys</i>	<i>солтыс</i>
<i>wójt</i>	<i>войт, солтыс</i>
<i>starosta</i>	<i>солтыс, войт, староста</i>
<i>wojewoda</i>	<i>комес, воевода</i>
<i>kmieć</i>	<i>войт</i>

Źródłem takiego stanu rzeczy są dwa czynniki: stosowanie przez J. Wajsbrota kilku różnych ekwiwalentów dla jednego oryginalnego leksemu oraz wymieszanie funkcji oraz prerogatyw, jakie w tekście pierwotnym pełni bądź posiada dany bohater. Szczególnie jaskrawo uwidacznia się to w przypadku sposobów oddania na gruncie rosyjskim leksemu *starosta*. Jednak wahania i wątpliwości tłumacza można wyjaśnić faktem, że oddanie w tekście docelowym nazw realiów ściśle powiązanych z konkretną kulturą, a właściwie z jednym tylko z aspektów jej funkcjonowania, wciąż stanowi przedmiot badań oraz sporów zarówno wśród teoretyków przekładu, jak i samych tłumaczy. Nie zmienia to jednak faktu, iż opisane wyżej działania mają znaczący wpływ na obraz rzeczywistości, z jakim spotyka się odbiorca rosyjski.

Reasumując dotychczasowe spostrzeżenia, można stwierdzić, że nazwy realiów w badanych tekstach są przekazywane przede wszystkim na trzy sposoby: za pomocą uznanych ekwiwalentów – 42% translandów, za pomocą transkrypcji – blisko 52%, za pomocą kalki – 6%. Dotyczy to przede wszystkim leksemów wskazujących na realia rzeczywiste, a obecne w tekście wyjściowym. Warto podkreślić, że stosowanie przez tłumacza na przemian uznanych ekwiwalentów oraz transkrypcji (także kalki) implikuje zagadnienie adaptacji i egzotyzacji, przy czym to ostatnie zjawisko odznacza się większą częstotliwością.

Bibliografia

- Bartmiński Jerzy. 1996. *Słownik stereotypów i symboli ludowych*. 1996. Red. Bartmiński J. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bol'shoj tolkovyj slovar' russkogo ŗzyka*. 2004. Red. Kuznecov S.A. Sankt Peterburg: Norint [*Большой толковый словарь русского языка*. 2004. Red. Кузнецов С.А. Санкт-Петербург: Норинт].
- Hejwowski Krzysztof. 2004. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekladu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kovtun Elena. 2012. *Racional'nost' magičeskogo: fantastičeskaŗ posylka na rubeŗe tysŗcŗletij*. W: *Slov' ŗns'ka fantastika*. Red. Cemenŗk G.F. Kiŗv: Izdatel'stvo Kievskogo nacional'nogo uniwersiteta imeni Tarasa Œevčenka: 15–38 [Ковтун Елена. 2012. *Рациональность магического: фантастическая посылка на рубеже тысячелетий*. W: *Слов'янська фантастика*. Red. Семенюк Г.Ф. Киŗв: Издательство Киевского национального университета имени Тараса Шевченка: 15–38].
- Krzysztofak Maria. 2011. *Translatologiczna teoria i praktyka przekladu artystycznego*. Poznaŗ: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Lewicki Roman. 2000. *Obcoŗ w odbiorze przekladu*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Sapkovskij Andŗej. 1996. *Krov' ŗl'fov*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 1996. *Кровь эльфов*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 1996. *Meŗ prednaznačeniŗ*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 1996. *Меч Предназначения*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 1996. *Poslednee ŗelanie*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 1996. *Последнее желание*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 1997. *Œas Prezreniŗ*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 1997. *Час Презрения*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 1999. *Kreŗenie ognŗm*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 1999. *Крещение огнŗм*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 2000. *Baŗnŗ Lastoŗki*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 2000. *Башня Ласточки*. Москва: АСТ].
- Sapkovskij Andŗej. 2003. *Vladyŗica Ozera*. Moskva: AST [Сапковский Анджей. 2003. *Владычица Озера*. Москва: АСТ].
- Sapkowski Andrzej. 1992. *Miecz przeznaczenia*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1993. *Ostatnie ŗyczenie*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1994. *Krew elfŗw*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1995. *Czas pogardy*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1996. *Chrzest ognia*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1997. *Wieŗa Jaskŗłki*. Warszawa: SuperNova.
- Sapkowski Andrzej. 1999. *Pani Jeziora*. Warszawa: SuperNova.
- Szelewski Maciej. 2003. *Nazewnictwo literackie w utworach Andrzeja Sapkowskiego i Nika Pierunowa*. Toruŗ: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Uniwersalny słownik jŗzyka polskiego*. 2008. Red. Dubisz S. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Vlahov Sergej, Florin Sider. 1986. *Neperevodimoe v perevode*. Moskva: Meŗdunarodnye otnoŗeniŗ [Влахов Сергей, Флорин Сидер. 1986. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения].

Summary

Names of realities in translation – an analysis of Andrzej Sapkowski's novels and their translations into Russian

This article deals with the translation of reality names in fantasy literature. Research material was collected from the novels of the Polish writer Andrzej Sapkowski and from their Russian translations. We analyzed the ways in which the names of such realities as: measures of length, weight, height, area, widely understood means of payment, holidays, time units, given names and occupations were transferred into Russian texts.

Key words: translation, realities, fantasy literature, equivalency

Kontakt z Autorem:
dziwiszmarcin1985@gmail.com